

CONTRIBUȚII TRANSILVĂNELE LA RĂZBOIUL DE INDEPENDENȚĂ A ROMÂNIEI

de dr. IOAN CHIOREAN

Avînd un larg ecou în Transilvania, fiind îmbrățișată pretutindeni de vîrstnici și tineri, bărbați și femei, de oameni aparținînd celor mai felurite categorii sociale, cauza independenței României a cunoscut și diverse forme de manifestare: începînd cu publicarea știrilor despre mobilizarea și angajarea efectivă a armatei române pe teatrul de operațiuni militare din Balcani, prin organizarea de comitete pentru ajutorarea materială a răniților români, prin participarea directă la război (combatanți și personal medical). Mărturie în acest sens sînt nenumăratele documente ale vremii, fie că este vorba de acte oficiale ieșite din cancelariile autorităților cezaro-crăiești, fie că sînt corespondențe, apeluri sau articole de presă.

În ținuturile transilvane, cele dintii comitete pentru sprijinirea războiului de independență s-au constituit în prima jumătate a lunii mai 1877, la Sibiu și Brașov. Caș de la Sibiu s-a înființat la 17 mai (st. n.) sub egida Societății Femeilor Române, avînd ca președinte pe Iudita Măcelariu, soția avocatului Ilie Măcelariu, personalitate marcantă a Partidului Național Român. În cadrul adunării constitutive, cele 12 membre fondatoare ale comitetului (printre care Maria Hannia, Maria Cosma, Ana Hodoș, Sabina Brote, Ana Moga ș. a.) au redactat un vibrant apel către femeile române din Transilvania de a spijini cauza frașilor și surorilor noastre din România¹. Două zile mai tîrziu, într-o Epistolă respectuoasă către femeile române (publicată în „Gazeta Transilvaniei”) George Barițiu elogia și el inițiativa româncelor din Sibiu, al căror comitet „luă asupra-și primirea și înaintarea ofertelor destinate pentru cei răniți. Nu ne îndoim un moment că femeile noastre din alte comune, mai ales urbane, și chiar rurale, din cele mai mari, vor forma comitete de cîte trei sau cinci inse...”². Comitetul din Brașov s-a constituit la 10/22 mai 1877, sub președinția negustorului Diamandi Manole. S-a procedat apoi, în prezența celor 15 membri fondatori (între care îi amintim pe N. T. Ciurcu, Aron Densușianu, Dumitru Neagoe, V. Baiulescu și alții), la subscrierea unei liste de contribuții adhoc, care a însumat 5 750 de franci³. Spre sfîrșitul lunii mai și în săptămînile următoare, deși autoritățile austro-ungare au luat măsuri severe împotriva lor, dizolvîndu-le⁴, se vor constitui alte noi comitete, fondate de femeile române din Făgăraș, Abrud, Orăștie, Deva, Năsăud, Marea-Arad, Curtici, Oravița, Timișoara, Hașeg⁵. În alte

¹ „Telegraful român”, XXV, nr. 38 din 8/20 mai 1877; „Românul” din 15 mai 1877; „Hermannstadter Zeitung vereinigt mit dem Siebenbürgler Boten”, nr. 119 din 23 mai 1877.

² „Gazeta Transilvaniei”, XL, nr. 35 din 8/20 mai 1877.

³ Arhivele Statului Brașov, Acte prezidiale 1877, cota 232, f. 5.

⁴ Arhivele Statului Tirgu Mureș, Prefectura județului Mureș, Comite suprem, 1877, nr. 173.

⁵ Elisabeta Ioniță, Aportul femeilor la sprijinirea războiului pentru cucerirea independenței de stat a României, în „Studii”, tom. 29, nr. 4, 1976, p. 571.

ținuturi, autoritățile comitatense au reușit totuși să împiedice formarea comitetelor pentru ajutorarea răniților români, dar nu și activitatea unor persoane particulare — oficial îngăduită — de a strânge ajutoare materiale și bănești. Pe de altă parte, însă, după cum sublinia cotidianul „Siebenbürgisch deutsches Tageblatt“ din Sibiu, „sub ochii guvernului s-a constituit un comitet maghiar pentru ajutorarea răniților turci“⁶. Impotriva activității comitetelor românești din Transilvania s-a dezlănțuit treptat și o violentă campanie din partea presei maghiare. Dar nu puține au fost și acele cazuri în care au furnizat știri mai obiective despre ele și despre sprijinul pe care-l acordau românilor de peste Carpați.

Ordonanța guvernamentală, ca și măsurile care i-au urmat n-au înfricoșat deloc pe inițiatorii comitetelor de ajutorare a răniților români. Dimpotrivă, prin memorii (mai semnificative sînt în acest sens cele adresate autorităților locale de Iudita Măcelariu, la Sibiu⁷, și Diamandi Manole la Brașov⁸ și alte acțiuni protestatare au combătut cu vehemență ilegalitatea unei asemenea dispoziții într-un stat neutru, care în fapt urmărea a împiedica numai mișcarea de solidaritate a românilor, pe cînd inițiatorilor maghiare de sprijinire și ajutorare a răniților turci le era deschis un larg cîmp de activitate. O explicație în privința atitudinii guvernului de întreținere a unui climat favorabil Turciei o găsim și în hotărîrea sultanului Abdul Hamid, care a restituit la Budapesta — printr-o delegație — „corvinele“ statului feudal maghiar⁹, capturate după transformarea Ungariei în pașalic.

Ținuta și comportarea demnă a femeilor române a fost remarcată, încă de la început, atît de autorități cît și de presă. Protestului Iuditei Măcelariu i s-a adăugat tot atunci și cel al Mariei Ilieș, care a și dat o dezmințire, pentru o informație eronată, în coloanele ziarului „Magyar Polgár“ din Cluj. Ea reamintea astfel autorităților că, fără excepție, toate comitetele femeilor române din Transilvania s-au constituit nu la chemările lansate din București și Craiova, ci din inițiativa româncelor transilvănene, cu scopul de a sprijini răniții armatei române, așa cum femeile maghiare au înființat asemenea comitete pentru ajutorarea soldaților turci răniți¹⁰.

În ceea ce privește modul cum se realizau și depuneau aceste colecte, îl deslușim — cu respectul convenit nobilei cauze — dintr-o emoționantă corespondență (semnată cu inițiala „X“) primită de la Brașov, la 26 iunie 1877, de redacția ziarului „Românul“ din București. „Cu cît încercăm mai aspru și mai arbitrar opresiuni — sublinia corespondentul ardelean —, cu atît inimele noastre ne îndeamnă mai mult d-a participa, după puterea noastră materială, la alinarea durerilor ostașilor, cari pun drepturile neamului românesc mai presus de viața lor“¹¹. Pînă la acea dată, prin sîrguința comerciantului Diamandi Manole, s-a strîns și expediat pe adresa Crucii Roșii din București suma de 11 000 lei. Se adevăresc astfel cuvintele din apelul brașovenilor: „că guvernul unguresc poate să disolve comitetele, dar simțămîntul de umanitate, iubirea și legătura de sînge nu se disolvă decît odată cu viața“¹². Iată că, continuă el, „acest adevăr rostit din adîncul inimelor acelora, cari cu abnegarea lor au înființat în orașul comerului român din Transilvania cel mai solid leagăn de cultură și educațiune națională, cari cu sudoarea feței lor întrețin peste 34 profesori și profesoare spre a sădi în inimile tinerilor mlădițe simțămîntul despre ce poate să fie românul, dacă se va lumina și va voi, n-a rămas fără răsunset în munți și cîmpiile Transilvaniei, încît astăzi, orășanul

⁶ „Siebenbürgisch deutsches Tageblatt“, nr. 1041 din 30 mai 1877 și nr. 1042 din 31 mai 1877.

⁷ Cf. Mircea Pacuraru, *Ecoul războiului de independență în „Telegraful român“ din Sibiu*, în „Mitropolia Ardealului“, XII, nr. 4—5, 1887, p. 322.

⁸ *Arh. St. Brașov, Acte Prezidiale 1877*, cota 286, f. 1—3.

⁹ „Magyar Polgár“, XI, nr. 182 din 4 mai 1877.

¹⁰ *Ibidem*, nr. 120 din 27 mai 1877.

¹¹ „Românul“, XXI, din 29, 30 iunie 1877.

¹² *Ibidem*.

și săteanul, săracul și bogatul, deopotrivă depun obolul lor pe altarul slnteii cauzei românești¹³. În celelalte detalii ale corespondenței ne sînt înfățișat sarcinile colectanților, care trimit sumele de bani și diferitele obiecte pentru ajutorarea răniților fie la Brașov, la Diamandi Manole sau Haretia Stănescu, fie la Sibiu, la Iudita Măcelariu. Apreciază apoi inițiativa lui Diamandi Manole, Stănescu, Dușoiu și I. Sotir, care — aflînd că societatea Crucea Roșie ar avea nevoie de mîini de lemn pentru răniți — a cumpărat numădecît 2 000 de bucăți, urmînd a fi expediate ca ofrandă la București. În încheiere, arată că „fericita idee a comitetului Crucei roșie d-a numi o trăsură de ambulanță pe seama femeilor române din Transilvania a produs o bucurie generală, căci e o dulce răsplată a ostnelilor lor, d-a sci că și ele figurează alătura cu surorile lor din România pentru alinarea suferințelor ostașilor români“¹⁴.

La mijlocul lunii iulie 1877, revista „Familia“ publică Apelul către doamnele române din cîmpie, semnat de Amalia Crișanu (născută Maior) și Carolina Pop (născută Papiu). Cuvintele lor simple, dar pline de căldură, erau adresat îndeosebi femeilor de la sate. „Surorile noastre din toate ținuturile unde răsună limba românească — arătau semnatarele apelului — au înțeles de mult această datorință : din toate părțile curg ajutoare pentru românul rănit în lupta contra Semilunei ! Cîmpia s-a distins totdeauna prin caracterul său curat românesc ; ar fi așadar un atentat direct chiar asupra noastră cînd noi românele din «grînarul Transilvaniei» am sta cu mîinile în sîn, ne-am uita cu indiferentism la țipetele de durere ale răniților români și la sacrificiile ce alte surori ale noastre le fac pe altarul națiunii române !“¹⁵. Explicînd scopul acestei acțiuni, Amalia Crișanu și Carolina Pop își exprimă credința că și femeile din satele Cîmpiei vor fi la înălțimea evenimentelor.

Intrucît cele mai importante sume au fost strinse pe listele de subscripție inițiate de Iudita Măcelariu (la Sibiu) și Diamandi Manole (la Brașov), despre care am și făcut deja două mențiuni, în continuare vom insista mai pe larg asupra lor, încercînd apoi să desprindem și alte fapte la fel de semnificative în vasta acțiune transilvănă de sprijinire a războiului de independență.

O primă colectă făcută în Sibiu a reunit contribuțiile celor mai de seamă personalități române din oraș și a totalizat suma de 1 342,50 lei și 287,50 florini v. a. Dintre donatorii înscrși pe această listă de subscripție îi amintim în mod deosebit pe : mitropolitul ortodox Miron Romanul, cu 18 lire turcești în aur (414 lei) ; familia lui Iosif Hodoș, cu 100 florini ; colonelul David Urs, cu 160 lei ; judele Iosif Sterca Șuluțiu, cu 100 florini ; comerciantul Grigore Matei, cu 360 lei ; Visarion Roman, cu 100 lei ; Ilie Măcelariu, cu 50 lei ș. a.¹⁶. A doua colectă făcută tot la Sibiu a totalizat suma de 623 lei și 110 florini. Pe această listă au scris, printre alții, D. Popovici Barceanu, Iocob Bologna, avocatul Dimitrie Răucuiu, vicarul Nicolae Popea, Zaharia Boiu ș. a.¹⁷. Cea de a treia colectă inițiată de comitetul sibian s-a extins și în comunele învecinate, însumînd într-o primă etapă donații în valoare de 73 lei și 69 florini¹⁸.

În coloanele ziarului „Telegraful român“ înregistrăm apoi numeroase alte colecte, fiind din punct de vedere al consemnării acestora cel mai important izvor de informație. Menționăm că multe dintre donațiile și listele de subscripție au fost publicate și în alte periodice, ca „Gazeta Transilvaniei“, „Familia“ etc., necesitînd astfel verificări

¹³ Ibidem.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ „Familia“, XIII, nr. 31 din 31 iulie/12 august 1877.

¹⁶ „Telegraful român“, XXV, nr. 40 din 22 mai/3 iunie 1877.

¹⁷ Ibidem, nr. 41 din 28 mai/7 iunie 1877.

¹⁸ Ibidem, nr. 42 din 29 mai/10 iunie 1877.

suplimentare pentru a le identifica cu exactitate proveniența. În acest scop, ne vom orienta și în continuare după datele furnizate de „Telegraful român”, iar acolo unde alte colecte nu sînt menționate vom indica cuvenita sursă.

O colecție realizată în două serii s-a făcut în cursul lunii iunie la Abrud, totalizînd 339,10 florini și 180 lei. Cel mai important donator înscris cu acest prilej a fost Alexandru Mocioni, cu suma de 200 florini¹⁹. Sume destul de mari înregistrăm de asemenea pe lista Agapiei Drog din Miercurea Sibiului, care a cutreierat în acest scop mai multe sate din ținut, ca Săliște, Ludoș, Jina, Vingard, Topârcea și mai ales Poiana Sibiului²⁰. O frumoasă colecție a realizat apoi preotul Ioachim Munteanu din Săliște, care a strîns de la credincioșii săi suma de 193 florini și 4 lei²¹. În ținutul Cehul Silvaniei o inițiativă similară a aparținut Elenei Pop de Băsești, soția lui Gheorghe Pop de Băsești, personalitate reprezentativă a Partidului Național Român din Transilvania, care a totalizat 187,10 florini, 3 galbeni și 3 taleri²². O importantă donație a făcut și familia lui Vicențiu Babeș, în valoare de 80 lei²³, așa cum de altminteri au procedat — fără excepție — toți oamenii politici și cărturarii români din Transilvania.

În septembrie 1877, cînd armata română se afla angajată cu toate forțele sale la bătăliile din Balcani, iar jertfele ei creșteau necontenit, Iudita Măcelariu publică un nou *Apel filantropic*²⁴. În urma acestui înflăcărat apel, pe întreg cuprinsul Transilvaniei se înmulțesc colectele în bani și obiecte, trimise la Sibiu pe adresa Iuditei Măcelariu. Printre noii inițiatori de liste de subscripție se disting acum Aleman Dancăș din Rășinari, preoții Petru Iuga și Ioan Iosif din Tilișca²⁵, notarul Teodor V. Păcațianu²⁶, învățătorul Radu Neagu și viceprimarul Zaharia Bădilă din Poplaca, Paraschiva Măcelaru din comuna Racovița²⁷, elevul Victor Colceriu de la Școala normală din Someșu Mare²⁸, Cecilia Hocman din Roșia Montana²⁹, protopopul Teodor Pop din Sălaj³⁰, George Purcariu din Arad³¹, învățătorii Isaia Heușeș și Dumitru Cristea și țăranul Ion Munteanu din Oena Sibiului³² și încă mulți alți învățători, profesori, preoți, avocați, mici meseriași, funcționari din administrația locală, țărani, elevi și studenți, toți animați de înalte și curate simțăminte patriotice, de năzuința comună a românilor de pretutindeni.

Bilanțul general al colectelor inițiate de comitetul din Sibiu și Iudita Măcelariu indică sume apreciabile pentru acea vreme, totalizînd 3 253,76 florini și 3 080,30 lei, precum și o importantă cantitate de material sanitar și felurite alte obiecte necesare armatei și răniților de pe front, trimise toate Societății Crucea Roșie din București³³.

La fel de impresionantă a fost la Brașov activitatea comerciantului român Diamandi Manole. Cea dintîi colecție realizată aici, despre care am menționat deja cu prilejul constituirii comitetului, a totalizat 7 540 franci aur. În prima jumătate a lunii iunie el a inițiat o nouă listă de subscripție, îndeosebi printre intelectualii și negustorii din oraș, reunind 300 de persoane cu importanta sumă de 1 538 franci³⁴. Treptat, în

¹⁹ Ibidem, nr. 50 din 26 iunie/8 iulie 1877.

²⁰ Ibidem, nr. 54 din 10/22 iulie 1877.

²¹ Ibidem, nr. 55 din 14/26 iulie 1877.

²² Ibidem, nr. 68 din 28 august/9 septembrie 1877.

²³ Ibidem, nr. 69 din 1/13 septembrie 1877.

²⁴ „Familia”, XIII, nr. 39 din 15 septembrie/1 octombrie 1877.

²⁵ „Telegraful român”, XXV, nr. 76 din 15 septembrie/7 octombrie 1877.

²⁶ Ibidem, nr. 77 din 29 septembrie/11 octombrie 1877.

²⁷ Ibidem, nr. 61 din 13/25 octombrie 1877.

²⁸ Ibidem, nr. 86 din 30 octombrie/11 noiembrie 1877.

²⁹ Ibidem, nr. 88 din 6/18 noiembrie 1877.

³⁰ Ibidem, nr. 89 din 10/22 noiembrie 1877.

³¹ Ibidem, nr. 94 din 27 noiembrie/9 decembrie 1877.

³² Ibidem, nr. 101 din 22 decembrie/3 ianuarie 1878.

³³ Vezi pentru detalii: *Ratiociniul public despre colectele întreprinse pe seama ostașilor români răniți în războiul orientat din anul 1877/6 de colectanta Iudita F. Măcelariu, Sibiu, 1878*; *Mircea Păcurariu*, art. cit., în loc. cit., p. 324—330.

³⁴ „Telegraful român”, XXV, nr. 48 din 23 iunie/5 iulie 1877; nr. 51 din 30 iunie/12 iulie 1877; nr. 52 din 3/15 iulie 1877.

urma apelului lansat, pe adresa sa sosesc numeroase alte ofrande și danii pentru a fi expediate în România. Din Baia de Criș i se expediază o colecție de 81 florini³⁵, din Orăștie (prin acțiunea Anei Tincu) 295,70 florini³⁶, din Cîmpeni (lista fiind inițiată de fostul tribun pașoptist Andreica) 179,10 florini³⁷ etc. Spre sfârșitul anului 1877, după ce va reveni din România, unde fusese plecat citva timp pentru interese comerciale, Diamandi Manole va dona suma de 500. lei pentru spitalul înființat de „Comitetul Doamnelor din Iași”³⁸. Tot alunei însă, din diferite ținuturi ale Transilvaniei se mai adunaseră numeroase alte ofrande și sume de bani, totalizînd 12 galbeni, 114 franci, 524,22 florini care au fost expediate între timp pe adresa sa din Brașov³⁹.

Nu puține au fost și acele colecte particulare trimise direct lui Dimitrie Ghica la București sau „Comitetului Doamnelor din Iași”. Astfel, de pildă, cum ne mărturisește Elisabeta Pop Păcurariu, inițiatoarea comitetului din Năsăud, ea a expediat la Iași, încă din cursul lunii iunie, „14 galbeni în aur și două pachete în greutate de cite 60 funzi, conținînd cămăși, halaturi, scamă, bandaje de tot soiul, triangle, petece, comprese etc.”⁴⁰. Primind aceste ofrande, Maria Roset Roznovan și Sofia Ceaur Asian adresează românelor năsăudene — în numele comitetului din Iași — o scrisoare de mulțumire pentru ajutorul acordat, el „venind din partea unor surori române ale căror suflet nu a lipsit a tresări la ideea suferințelor ce bravii noștri ostași vor avea a îndura în apărarea căminului și a onorului național”⁴¹. Pe adresa Societății de Cruce Roșie din București sau personal lui Dimitrie Ghica au fost trimise colectele întreprinse de Suzana Popovici și Lucreția Borha (născută Rațiu) în Hațeg⁴², de Eufrosina Cîrlea și Eufimia Pipoș în Alba Iulia⁴³, de Eugenia Munteanu-Alduleanu în Oravița⁴⁴, de Anastasia Popoescu și Zinca Roman în ținutul Făgărașului⁴⁵ etc. De remarcat faptul că numai sumele strinse din Făgăraș și satele din jur au totalizat 576,12 florini, 1 galben, 1 1/2 napoleon de aur, 2 taleri, 7,50 lei și 10 franci de aur⁴⁶.

Dar în timp ce majoritatea colectelor erau publicate deopotrivă în „Telegraful român”, „Gazeta Transilvaniei” și „Familia”, multe din ele au apărut în exclusivitate numai în periodicul brașovean sau în revista lui Iosif Vulcan. În coloanele gazetei din Brașov au fost publicate astfel nu număr de peste 80 de colecte (făcute la Oradea, Turda, Blaj, Cluj, Deva, Baia Mare, Hunedoara, Năsăud, Pecica, Bistrița, Beiuș, Mediaș, Reghin, Tîrgu Mureș, în satele de pe Cîmpie, pe Valea Gurghiuului, pe văile Tîrnavelor, în Munții Apuseni ș. a.), totalizînd sume la fel de impresionante: 2 964,82 florini, 50 franci aur, 570 franci, 20,25 lei, 19 galbeni, 4 napoleoni, 18 taleri, 25 sfați⁴⁷, la care se adaugă o mare cantitate de materiale și obiecte necesare pentru ambulanțele și serviciile de intendență ale armatei române.

Comitete ale românilor transilvăneni s-au constituit și în țară, din rîndul acelor familii care emigraseră din Imperiul habsburgic cu decenii în urmă sau în preajma războiului din 1877. Un astfel de comitet — după cum ne informează ziarul „Românul”

³⁵ Ibidem, nr. 44 din 5/17 iunie 1877.

³⁶ Ibidem, nr. 57 din 21 iulie/2 august 1877.

³⁷ Ibidem.

³⁸ Ibidem, nr. 98 din 11/23 decembrie 1877.

³⁹ Mircea Păcurariu, *art. cit.*, în *loc. cit.*, p. 334.

⁴⁰ „Familia”, XIII, nr. 39 din 25 septembrie/1 octombrie 1877.

⁴¹ Ibidem.

⁴² „Telegraful român”, XXV, nr. 46 din 12/24 iunie 1877. Celor două colectante, Dimitrie Ghica le adresează o vibrantă scrisoare de mulțumire, publicată de ziarul sibian în numărul 52 din 3/15 iulie.

⁴³ Ibidem, nr. 45 din 9/21 iunie 1877; nr. 52 din 3/15 iulie 1877; nr. 23 din 25 februarie 1878.

⁴⁴ Ibidem, nr. 64 din 14/26 august 1877.

⁴⁵ Ibidem, nr. 68 din 28 august/9 septembrie 1877.

⁴⁶ Mircea Păcurariu, *art. cit.*, în *loc. cit.*, p. 337.

⁴⁷ „Gazeta Transilvaniei”, XL, nr. 50, 58, 62, 63, 76, 76, 79, 80, 82, 83, 84, 90, 92, 94, 95, 96, 97, 99, 100, 101, 102, din 1877; XLI, nr. 2, 3, 6, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 16, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 28, 31, 33, 34, 35, 36, 38, 44 din 1878.

— s-a înființat la Brăila încă în cursul lunii mai. O lună mai târziu, de la 44 români transilvăneni s-a adunat suma totală de 2 135 lei, iar 3 românce transilvănene au oferit o apreciabilă cantitate de material sanitar⁴⁸. O mențiune aparte se cuvine aici societății „Transilvania” din București pentru sprijinul studenților și elevilor meseriași români din Austro-Ungaria. Fondată în 1867 de mari cărturari transilvăneni, frunțași ai revoluției de la 1848—1849, trecuți în țara liberă, ca Alexandru Papiu Ilarian, August Treboniu Laurian, Aron Florian și alții, câmpul de activitate al acestei societăți s-a lărgit considerabil, iar în 1877 — din fondurile sale, în continuă creștere — a destinat importante sume și ca ajutoare pentru răniți din războiul de independență⁴⁹.

Dacă adăugăm apoi activitatea comitetelor studenților români din Viena⁵⁰ și Budapesta⁵¹, originari tot din Transilvania, imaginea asupra contribuției acestei provincii la războiul de independență înregistrează contururi noi, dezvăluindu-ne un amplu și pregnant tablou al solidarității depline cu cauza dreaptă a întregului popor. Mai mult chiar, justetea aspirațiilor naționale a fost înțeleasă și de numeroși cetățeni maghiari, germani, sirbi sau de alt neam, care au donat apreciable sume de bani pe listele de subscripție ale unor colectanți din Alba Iulia⁵², Lugoj⁵³, din părțile vestice ale Transilvaniei⁵⁴ ș. a.

Avînd în vedere numărul impresionant al colectelor românilor transilvăneni, circa 300, cuprinzînd pe listele de subscripție zeci de mii de nume, din peste 400 de localități din ținuturile de dincoace de munți, un bilanț general al ajutoarelor pentru răniți din războiul de independență poate fi făcut doar aproximativ. În acest sens, cea dintîi încercare datează din 1941 și aparține profesorului clujean Valeriu Bologa, care estima contribuțiile bănești la suma de minimum 124.700 franci aur⁵⁵. Cu un deceniu în urmă, cercetări similare au întreprins Mircea Păcurariu și Vladimir Diculescu, ambii ajungînd la convingerea că aceste ajutoare au fost în realitate mai mari. Primul, stăruind cu atenția cuvenită asupra tuturor listelor publicate în coloanele „Telegrafului român”, „Gazetei Transilvaniei” și în revista „Familia”, a stabilit că totalul colectelor — deși nu sînt complete — s-ar ridica la următoarele sume: 8 196,17 florini v. a., 3 616,05 lei, 7 630 franci aur, 2 777,66 franci, 61 galbeni, 14,50 napoleoni, 10 taleri, 34 sfanțiș; 22 florini de argint, „sume care echivalează azi cu cîteva milioane de lei”⁵⁶. Fără a indica cifre precise, o opinie asemănătoare dezvoltă apoi Vladimir Diculescu, care — apreciînd necesitatea lărgirii ariei geografice stabilită de profesorul Bologa pentru contribuțiile românilor din Transilvania — afirmă că suma de 124.700 franci aur „a fost depășită cu încă cel puțin cîteva zeci de mii de franci aur”⁵⁷.

Reluînd șirul cercetărilor de acest fel, împărtășim și noi aceste convingeri, încercînd totodată să stabilim și cîteva ipoteze noi în vederea unei evaluări mai reale a cuantumului ajutoarelor în bani și a ofrandelor în natură strinse pentru răniți români. În presa vremii am depistat în cîteva rînduri mențiuni cu privire la unele colecte fără a se fi precizat însă sumele adunate. Apoi, nu puțini au fost aceia care au donat sume, mai mici sau mai mari, direct unor persoane care treceau frontiera în România

⁴⁸ „Romanul”, XXI, din 25, 26 Iunie 1877.

⁴⁹ V. Curticăpeanu, *Mișcarea culturală românească pentru unirea din 1916*, Edit. Științifică, București, 1968, p. 207.

⁵⁰ „Românul”, XXI, din 14 Iulie 1877.

⁵¹ „Familia”, XIII, nr. 43 din 23 octombrie/4 noiembrie 1877.

⁵² „Telegraful român”, XXV, nr. 52 din 3/15 Iulie 1877; XXVI, nr. 23 din 25 februarie 1878.

⁵³ *Ibidem*, XXV, nr. 69 din 1/13 septembrie 1877.

⁵⁴ *Ibidem*, XXVI, nr. 16 din 9 februarie 1878.

⁵⁵ Valeriu Bologa, *Ajutorul românilor ardeleni pentru rdnișii războiului independenței*, Sibiu, 1941, 20 pag. Acest studiu a fost publicat și în revista „Transilvania”, nr. 5—6 din 1941, p. 390—407.

⁵⁶ Mircea Păcurariu, *art. cit.*, în *loc. cit.*, p. 343.

⁵⁷ Vladimir Diculescu, *Războiul pentru cucerirea independenței României — prilej de manifestare a unității de conștiință națională la românii din Transilvania și Banat*, în „Studii și articole de istorie”, XII (1966), p. 29.

pentru a servi războiul de independență (îndeosebi prin intermediul voluntarilor combatanți). În sfințit, nu poate fi exclusă nici posibilitatea ce-au avut-o numeroși locuitori din munți, din apropierea graniței, de a trece ei înșiși prin „vama cucului” și a-și transmite fraților de peste Carpați modestele lor ofrande pentru cei ce-și vărsau sîngele pe cîmpiile Bulgariei. Ajungem astfel să apreciem că cifrelor de mai sus le este absolut necesare anumite corective și, global, contribuția în bani a românilor din Transilvania trebuie estimată la suma de circa 200 000 franci aur. Mai greu de evaluat e cantitatea ofrandelor în natură (pinză pentru scame, feși pentru pansamente, lenjerie de corp și de pat, haine, proteze de lemn, cîrje etc.), dar și ea poate fi considerată ca deosebit de valoroasă mai ales prin utilitatea ei într-un moment cînd ambulanțele sanitare ale României nu puteau satisface necesitățile multiple pe care i le impuneau un război cu mii de jertfe omenești.

Dar cifrele de mai sus au și un alt grai, nu lipsit de interes, determinat de starea materială a populației. Au subscris cu bani și cu felurite ofrande în natură oameni aparținînd celor mai diverse clase și grupuri sociale: reprezentanți ai burgheziei industriale și comerciale, profesori și învățători, studenți și elevi, preoți și clerul superior, mici meseriași și negustori ambulanti, țărani și mari proprietari de pămînt, medici și juriști, soldați și ofițeri români din armata austro-ungară, funcționari din administrația cezaro-crăiască etc. Sumele cu care au contribuit fiecare, în raport direct cu starea materială, au fost fie de cîtiva creițari sau florini, fie de sute de lei, franci sau florini, toate însă demonstrînd cu prisosință deplină înțelegerea a semnificației războiului de independență și a necesității solidarității de neam. S-au înregistrat și numeroase acte filantropice de excepție, spre exemplu contribuția negustorilor brașoveni Dimitrie Stănescu (de 2 000 franci aur) și Diamandi Manole (prima de 1 000 franci aur, a doua de 500 lei), a familiilor Mocioni, Hodoș, Balint, George Pop de Băsești, Constantin Steriu ș. a., ele însuși — prin proporția sumelor donate — o admirabilă pildă de patriotism pentru românii de pretutindeni.

Dimensiunea uriașă a contribuțiilor bănești poate fi exprimată apoi și prin diferitele comparații cu nivelul salariilor de atunci sau prețurile unor produse agricole de primă necesitate. Astfel, dacă avem în vedere faptul că salariul unui învățător pe an varia între 150—300 florini, iar venitul anual al unui preot era cuprins între limitele a 200—400 florini, contribuțiile bănești ale acestora (de 1, 2, 5, 10, 20 sau chiar de cîte 50 florini) au fost apreciabile și trebuie înregistrate ca atare. La fel de apreciabile au fost și contribuțiile bănești ale țărănimii. În acea vreme prețul unui chintal de grîu se ridica la suma de 5—8 florini, iar mulți țărani din Săliște și Boița, spre exemplu, se înscriseră pe listele colectanților cu cîte 15—20 florini.

Rareori în istoria unui popor s-au consemnat asemenea fapte și pilde de dăruire pentru o cauză. Se reliefa astfel semnificația dobîndirii independenței și suveranității naționale, care reprezenta un pas hotărîtor spre desăvîrșirea procesului de unificare statală, în a cărui împlinire românii începuseră să creadă cu o deosebită convingere și ardore. Pentru românii transilvăneni mai ales, actul istoric al proclamării și cuceririi independenței a fost apreciat și considerat — cu vădit temei — momentul reinvierii unor speranțe încătușate de un alt jug străin și a generat declanșarea celor mai felurite manifestări de solidaritate cu frații lor de peste munți. Așa au apărut cele dintîi inițiative de constituire a unor comitete pentru sprijinirea răniților români, astfel au fost strinse din toate colțurile Transilvaniei impresionantele contribuții bănești și ofrande în natură, care — adăugate celor din țară — ne redau în chipul cel mai grăitor minunatul efort al maselor largi populare, adevăratele făuritoare ale actului neatîrnării.

CONTRIBUTIONS TRANSYLVAINES A LA GUERRE D'INDÉPENDANCE DE LA ROUMANIE

R é s u m é

En utilisant de nombreuses et variées sources documentaires, l'auteur a mis en relief l'immense importance des contributions transylvaines à la guerre d'indépendance de 1877—1878, appréciant que, dans l'histoire d'un peuple, on a rarement consigné de pareils faits et exemples de sacrifices pour la patrie. On reconsidérerait ainsi la signification de l'obtention de l'indépendance et de la souveraineté nationale, qui représentait un pas décisif vers l'achèvement du processus d'unification de l'Etat, à la réalisation de laquelle les Roumains avaient commencé à croire avec une conviction et une ardeur particulières. Pour les Roumains de Transylvanie surtout, l'acte historique de la proclamation et de la conquête de l'indépendance a été apprécié et considéré, à juste titre, comme le moment de la renaissance de certaines espérances enchaînées par un autre joug étranger et il a déterminé le déclenchement des plus diverses manifestations de solidarité avec leurs frères d'outre-monts.

C'est ainsi qu'ont apparu les premières initiatives de constitution de comités pour le soutien des blessés roumains. On a collectionné de tous les coins de Transylvanie d'impressionnantes contributions pécuniaires (appréciées par l'auteur à 200 000 francs or) et des offrandes en nature. Ces contributions, ajoutées à celles de l'intérieur du pays, représentent, de la manière la plus éloquente, l'admirable effort des larges masses populaires qui ont accompli l'acte de l'indépendance.